

Cătălin NEGOIȚĂ

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

AROMÂNII - ÎN CĂUTAREA IDENTITĂȚII

Despre aromâni se cunosc extrem de puține lucruri, în societatea românească. Atât de puține, încât, deseori, aceștia sunt confundați cu... armenii. Un sondaj realizat în rândul studenților mei, în vederea redactării unui material ce viza vizibilitatea aromânilor în mediul universitar releva faptul că doar 16% dintre aceștia aveau cunoștințe (extrem de vagi) despre subiect, răspunsurile celor „în temă” fiind, în cel mai fericit caz: „vorbesc o limbă asemănătoare cu româna” ori „vorbesc o română stricată”. Un singur student (din cei 60 care au completat chestionarul) a precizat că aromânii trăiesc la sud de Dunăre și că limba lor este o limbă romanică. O studentă din Republica Moldova și-a amintit că a studiat un scriitor aromân, la liceu, însă nu a fost în stare să-și aducă aminte numele acestuia.

Mai simplu a fost răspunsul la întrebarea „Cunoașteți personalități care provin din rândul comunității aromâne?” Aici răspunsurile au fost liniare: Simona Halep, Elena Gheorghe, Gheorghe Hagi, Gigi Becali. Prin urmare, cunoștințele sunt extrem de lacunare. În ultima vreme, muzica armânească prelucrată a intrat în repertoriul formațiilor care concertează la diferite evenimente, iar Stelu Enache, un excelent reprezentant al acestei etnii, precum și formația Pindu, au făcut cunoscute, publicului larg, creații precum „Treambură pamporea” ori „Un trandafil crești la firida mea”.

Cam atât despre aromâni, în rândul marelui public. Desigur, în mediile academice, informațiile sunt cu mult mai ample, ajungând să desemneze acea glorioasă pleiadă de oameni de cultură, artă, politicieni și filantropi provenind din rândurile romanității orientale balcanice. Cu toate acestea, și în această zonă, informațiile sunt incomplete, lucru pe care l-am dedus în timpul realizării tezei de doctorat, care a acordat spații largi istoriei aromânilor, începând cu acțiunea de colonizare a acestora în Dobrogea de Sud, continuând cu implicarea lor în toate sferele societății românești, de la cultură și până la politică, inclusiv cu reflectarea relațiilor privilegiate pe care aromânii le-au avut cu Mișcarea Legionară, motivele care au determinat această orientare fiind mai degrabă pragmatice, decât de altă natură.

În definitiv, cine sunt aromânii? Reprezintă un popor distinct de cel român? Vorbesc o limbă diferită de limba română sau e vorba despre un dialect? Care este destinul tragic al acestui neam de păstori (picurari), cărvănari, meșteșugari și armatoli, care nu au reușit să-și creeze un stat național? E un caz singular în Balcanii prinși în clocotul naționalismelor de tot felul, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX? Care sunt cauzele acestui eșec? Insuficienta preocupare a elitelor aromâne, din această perspectivă? Aderența masivă a aromânilor „grecomani” la ideea panelenică? Teama tuturor celorlalte națiuni balcanice de a avea, în coastă, un stat aromân, a cărui politică să fie dirijată de București?

Vom încerca să găsim răspunsuri la întrebări, în acest material. Aromânii se autodenumesc „armâni” sau „rrămâni” (în Albania). Popoarele din jur i-au denumit în chip felurit, dar mai ales „vlahi”. Romanitatea sud-dunăreană „scoate capul” în istorie în primele veacuri ale Evului Mediu. Cu o traumă, pe care am resimțit-o, adesea, în discursurile aromânilor, la diversele întâlniri și reuniuni științifice ce vizau studierea unor momente esențiale ale istoriei lor. Întâia atestare a acestora face trimitere la un „reicid”.

„După Georgios Kedrenos (sfârșitul secolului al XI-lea, începutul secolului al XII-lea), autor bizantin al unei compilații ce reia, în esență, cronica scrisă de Ioan Skylitzes, la sfârșitul veacului al XI-lea, fratele țarului bulgar Samoil, principele David, a fost ucis în 976 între Kastoria și lacul Prespa, la frontiera actuală a Greciei și Republicii Macedonia, de către *hodontai* valahi, adică de drumeți sau călători, un soi de chervănari sau cărauși care se ocupau de transportarea mărfurilor în această regiune.” [1]

Ca o ironie a sorții, locul în care s-a petrecut nefericitul eveniment poartă numele de „Stejarii Frumoși”. Așadar, debutul aromânilor în istoria cronicarilor bizantini nu pare a fi glorios. Dar cronicile ne oferă acest amănunt extrem de prețios: una dintre ocupațiile principale ale aromânilor, încă din vechime, era cărvănăritul, transportul mărfurilor, pe catări, de-a lungul și de-a latul întregii Peninsule Balcanice. Doar apariția căii ferate, în modernitate, a dus la falimentul acestei bănoase dar și primejdioase îndeletniciri. Este de presupus că între suita prințului și vlahi ar fi avut loc un conflict, soldat cu uciderea lui David.

Termenul „vlah”/„valah”, inventat de germani, sub forma „Wlach”, și preluat de slavi, apoi de greci, va desemna, în mod neoficial, populația

romanizată de la nord și sud de Dunăre. Vlahii balcanici sunt menționați într-o scrisoare a împăratului bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul (Omorătorul de bulgari), în anul 980, dar și într-o crisobulă a basileului, emisă în anul 1020, către arhiepiscopul de Akris (Ohrida), unde vorbește despre „vlahii de prin toată Bulgaria” [2]. Documentul de la 980 face cunoscut faptul că vlahii din Elada se aflau sub conducerea lui Niculiță cel Bătrân, al cărui nepot, generalul Kekaumenos, îi va pomeni, cu ostilitate, în *Sfaturile și povestirile sale*.

Dar cum ajunseseră vlahii în partea de sud a Peninsulei Balcanice? Erau ei băștinași sau veniseră din zona de sud a Dunării, în urma prăbușirii limesului dunărean, în anul 602? Opiniile încep să difere, în momentul în care vorbim despre ruperea romanității orientale, în urma pătrunderii masive a migratorilor, la sud de fluviu, la începutul secolului al VII-lea. Totuși, o parte însemnată a slavilor rămâne la nord de fluviu și influențează, în timp, în chip special, formarea și evoluția poporului român.

Situația romanicilor de la sud de Dunăre a devenit complicată: unii au continuat să trăiască în regiunile de baștină, încercând să găsească un *modus vivendi* cu noii veniți, în timp ce o altă masă a fost dislocată și silită să se refugieze către sud, în regiunile muntoase ale Macedoniei, ba chiar mai jos, către munții Pindului, unii dintre vlahi ajungând până în insulele arhipelagurilor grecești. Câți au rămas? Câți au plecat? Greu de spus. De aici, ipotezele cu privire la etnogeneza aromânilor încep să se războiască între ele. Vom reveni la acest subiect.

Vlahii sunt atât de numeroși, încât în anul 1066, sătui de povara birurilor impuse de către administrația bizantină, se revoltă împotriva Constantinopolului, iar mișcarea, condusă de vlahul Verivoi, din Larissa, are parte de un ajutor nesperat: la ea aderă generalul Niculiță cel Bătrân. Revolta este înfrântă cu dificultate de către bizantini. Prin urmare, la jumătatea secolului al XI-lea, romanitatea orientală sud-dunăreană era puternic conturată în sudul Peninsulei Balcanice.

„Valahii se răspândesc din cel puțin ultimul sfert al secolului al X-lea (pe când bunicul autorului *Kekaumenos* – *n.a.*, primește comanda armatei), în Epir, în Macedonia și mai ales în Tesalia. Odată cu această primă localizare, care corespunde *grosso modo* întinselor arii pe care le vor ocupa aromânii, pe durata întregii lor istorii, apare o noțiune ce va fi frecvent utilizată cu privire la acest popor, noțiunea de *dispersare*.” [3]

Atât de importanți din punct de vedere numeric deveniseră vlahii, încât documentele bizantine, latine și arabe pomenesc despre *Valahia Mare* (Tesalia), *Valahia Mică* (Etolia-Acarnea) și *Valahia de Sus* (Epir) [4]. Una dintre aceste entități, *Valahia mare*, este chiar independentă, în perioada 1204-1214 (după cruciada care a dus la ocuparea Constantinopolului și proclamarea Imperiului Latin).

Momentul de aur al vlahilor sud-dunăreni este reprezentat de răscoala din 1186 a bulgarilor și vlahilor, îndreptată contra administrației bizantine, care a dus la crearea celui de-al doilea Țarat Vlaho-Bulgar, sub conducerea fraților Petru și Asan, vlahi sud-dunăreni, care au reușit să unească, conform spuselor cronicarilor bizantini, mintea vlahă cu brațul și sabia bulgare și să creeze un stat care a constituit un imens pericol pentru Constantinopol, dar și pentru celelalte puteri din regiune. Momentul acesta glorios este revendicat, deopotrivă, de aromâni și de români. De fapt, la acțiunile insurecționale participaseră și unii și ceilalți.

Evul Mediu de până la cucerirea otomană este dominat de impresionanta dezvoltare a societății vlahilor sud-dunăreni. Asaltul turcilor asupra Peninsulei Balcanice va avea o poveste aparte în ceea ce-i privește pe aromâni. Aceștia nu se vor opune înaintării victorioase a trupelor Semilunii, preferând să se supună și să accepte suzeranitatea otomană. Motiv pentru care, în continuare, vor avea parte de un statut privilegiat. Atât de special, încât, la Mețovo (Aminciu), o localitate locuită de armâni:

„Otomanii care tranzitează Metsovo trebuie să știe că străbat un ținut sfânt. Părăsind orașul, ei trebuie să scuture pământul care s-a lipit de potcoavele cailor lor, pentru a nu lua cu dâșii pământ din Metsovo” [5].

Sultanul Soliman Magnificul va înființa, în secolul al XVI-lea, în teritoriile ocupate de către aromâni, 14 căpitănite de armatoli, iar localnicii, cu un statut social superior vecinilor greci, sârbi ori bulgari,

„plăteau un tribut mai degrabă simbolic decât substanțial mamei sultanului (Valide), niciun demnitar turc sau alt cetățean mahomedan nu avea dreptul să între în teritoriul comunităților vlahi”. [6]

Aceste căpitănite erau districte militare, iar conducătorul era Căpitanul, subordonat pașilor din regiune. Armatolii (cei care purtau arme), trebuiau să asigure liniștea în trecătorile montane, precum și în localitățile căpitănatului. Astfel, vlahii au continuat să trăiască în satele lor cocoțate în vârfuri de munte, adevărate fortărețe naturale și să se

îndeletnicească, în special, cu păstoritul, ocupație tradițională, în comunități închise, cu celnicii lor care erau, deopotrivă, primari, judecători și negustori ai produselor. Tocmai viața dură și plină de pericole a acelor vremuri, în acele locuri, i-a făcut pe otomani să le încredințeze, aromânilor, sarcina de a păzi trecătorile și de a elimina bandele de tâlhari, lucru de care aromânii s-au achitat cu succes. Autoritățile de la Istanbul au avut, însă o idee proastă.

„Pentru a slăbi corpul Armatolilor - zice Aravantinos - Sultanul Murad IV (Aromânii au tratat cu Murad III) le-a ridicat la 1627, privilegiul de Dervengi (păzitori ai trecătorilor) pe care le acordase Sultanul Soliman la 1537 și a însărcinat pe Guvernatori (Valli), a încredința Turcilor paza strămtorilor și trecătorilor periculoase (*de fapt, albanezilor musulmani - n.a.*). Atunci, Armatolii pentru a se răzbuna s-au împrăștiat pretutindeni, omorând pe Dervengii Turci, cari cădeau în mâinile lor, capturând și jefuind în același timp, pe călătorii ce întâlneau. Departe de a scădea, brigandajul s-a înmulțit așa de mult, încât Sultanul Murad după chiar sfatul guvernatorului a restabilit pe Armatoli în vechile lor privilegii, cu obligațiunea pentru fiecare căpitan de a veghea la siguranța oricărui călător ar fi cutreierat ținutul lor.” [7]

Decizia de a-i înlocui pe aromâni cu albanezi musulmani, socotiți a fi mai de încredere, s-a dovedit a fi o gravă eroare. Situația în regiune s-a schimbat radical, iar vlahii au devenit, la rândul lor, lotri și au început să atace convoaiele cu biruri ale otomanilor. Sesizând greșeala făcută, Stambulul a revenit asupra deciziei, însă unii dintre armatoli au realizat că pot obține mai multe beneficii rămânând pe post de haiduci (clefți) și continuând să semene teroare în rândurile funcționarilor otomani din regiune.

În paralel cu această luptă continuă, aromânii au creat adevărate centre de cultură și spiritualitate, devenite celebre în întreaga lume. Cel mai cunoscut exemplu este cel al orașului Moscopole (Voskopole), aflat în Albania de astăzi (Voskopojë), nu departe de Korçë, care, în perioada de glorie, înainte de distrugerea sa de către Ali, pașa de Ianina (cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), era cel de-al doilea oraș ca importanță, din Imperiul Otoman, după Istanbul. Diplomatul, istoricul și călătorul francez François de Pouqueville vorbește despre o populație cuprinsă între 40.000 și 60.000 de locuitori, în timp ce istoricul austriac Max Demeter Peyfuss nu crede că populația trecea cu mult de 20.000 de locuitori. Atacurile succesive ale musulmanilor vor duce la distrugerea orașului, care era un centru economic și cultural de prim rang. Exista și o universitate

„Hellênikon Frôntistêrion” (Academia Greacă sau Noua Academie), la care au predat profesori renumiți. După distrugerea orașului și transformarea sa în ruine, intelighenția aromână și oamenii de afaceri au pornit în emigrație către Europa, în special, către Imperiul Habsburgic, dar și către Principatele Române, unde au desfășurat o intensă activitate economică, dar și culturală. Este important de precizat că Moscopole era un oraș aromân de expresie greacă, aromâna fiind folosită în familie.

„[...] la începutul secolului al XIX-lea se mai vedeau ruinele a 22 de biserici, fără a mai socoti marea mănăstire Prodromos, în afara zidurilor.” [8]

Secolul al XIX-lea va aduce cu el renașterea ideii de eliberare a popoarelor oprite. Semnalul îl vor da grecii, care reușesc, în anul 1829, să-și proclame independența, cu ajutorul Marilor Puteri. De notat că naționalismul grecesc presupunea ideea reînființării Imperiului Bizantin (Megali Idea), sub forma unui mare stat creștin, drepturile celorlalte popoare care trăiau în Peninsula Balcanică nefiind luate în seamă.

Locuind în imediata apropiere sau în localități în care trăiau, deopotrivă, cu grecii ori bulgarii, aromânii vor fi influențați masiv de ideile novatoare ale revoluției elene. Trecutul glorios al Antichității grecești, atât de des clamat, îi va face pe aromâni, aidoma altor balcanici, albanezi ori bulgari, să se înhame la ideea creării unui mare stat panelenic.

Puțini români cunosc amănunte în legătură cu extraordinara implicare a vlahilor în procesul de făurire a Greciei moderne. Cetele de armatoli au luptat, alături de insurgenții greci, împotriva trupelor de intervenție, venite din provinciile otomane, iar zone întinse au fost eliberate de armatolii aromâni, conduși de legendarul căpitan Theodor Kolokotronis. De notat că poetul național al grecilor, Constantin Rhigas Fereos (Riga Fereu), era aromân din Velestin, iar prim-ministrul Ioannis Kolettis (Ioan Colleti) era aromân din Siraku (Sireacu). Desigur, aromâni, dar grecii îi consideră parte a patrimoniului istoric național.

„Printre cei care au răspuns vibrantei chemări „Deite, paideston ellinon!” (Haideți, fii ai Eladei!) s-au aflat mulți aromâni. [...] În lupta pentru independența Greciei s-au distins căpitani aromâni Dimu și Miletis care, cu 2000 de armatoli, au eliberat Atena de turci. Alți căpitani celebri au fost Ciungu, Diac, Caciandoni, Vlahava, Andruțu și Petru Hagi.” [9]

De ce s-au înhămat aromânii la opera de creare a statului modern grec? Explicațiile sunt multiple. În primul rând, indiscutabila superioritate

de ordin istoric și cultural a elenilor. Nu vrem să afirmăm, prin aceasta, că istoria și cultura aromânilor erau mai prețioase, ci că, în acel moment, Grecia era readusă în prim-planul istoriei. Era un exemplu, iar aromânii nu erau deloc deranjați să participe la acest exercițiu de creare a unui mare stat creștin, dominat de greci. Într-un interviu luat, de subsemnatul, în anul 2013, activistului pentru drepturile aromânilor din Grecia, Sotir Blețu, acesta declara:

„Armânii nu voiau un stat, în adevăratul sens al cuvântului, ci un stat mai mare, cu aromâni, cu greci, cu turci, cu ortodocși, cu musulmani, cu catolici, cu toată lumea! Cred că armânii erau internaționaliști erei moderne. Asta spunea Riga Fereu: un stat balcanic, cu toate naționalitățile, cu toate popoarele, cu toate limbile, cu toate religiile! Aromânii au fost cei dintâi internaționaliști din istorie. Ei voiau un stat mare!”

Aidoma maghiarilor, grecii nu aveau prejudecăți, atunci când era vorba de persoane străine de propriul popor, care îmbrățișau ideea „națională” oficială. Important era ca ei să ducă mai departe acest ideal, în regiunile care rămăseseră, încă, sub stăpânire otomană. Una dintre aceste regiuni era Macedonia, aflată la nord de Grecia acelor vremuri. Era o zonă în care trăiau, deopotrivă, aromâni, albanezi, bulgari, turci, iar grecii erau minoritari.

Ideile panelenismului au început să pătrundă prin intermediul episcopilor greci, ajutați copios de către Patriarhia de la Constantinopol, și cu timpul, procesul a început să dea roade, inclusiv în rândul slavilor, care au început să frecventeze biserica greacă și să-și ducă copiii la școlile grecești. Acest proces, care părea ireversibil, a fost întrerupt, am putea spune, brutal, în anii '60 ai secolului al XIX-lea, atunci când tânărul stat român, creat la 1859, prin unirea Valahiei cu Moldova, începe să promoveze o politică curajoasă în regiunea Balcanilor.

Prima etapă a acțiunii de redeșteptare națională a aromânilor se va petrece la finele secolului al XVIII-lea, când încep să fie tipărite, la Viena, lucrările învățaților aromâni Constantin Ucuta (*Noua pedagogie Abecedar ușor spre a învăța pe copiii tineri cartea aromână*), Gheorghe Constantin Roja (*Măiestria ghiovăsirii românești cu litere latinești, care sunt literele românilor cele vechi, spre polirea a toată Ghinta Românească cei din coace și cei din acolo de Dunăre*) și Mihail Boiagi (*Gramatica aromână sau macedoromână*). [10]

Primul corifeu al redeșteptării naționale prin educație școlară este aromânul Dimitrie Atanasescu, care primește fonduri din partea

guvernului român, în anul 1864, pentru deschiderea unei școli în localitatea natală, Târnova, din Macedonia. În împrejurări, mai degrabă, generate de întâmplare, se desfășoară și acțiunea de școlarizare desfășurată de călugărul Averchie. Acesta, aromân trăitor la unul dintre schiturile de la Sfântul Munte, trimis să negocieze cu autoritățile de la București chestiunea secularizării, în anul 1862, asistă la o defilare, în capitala României, și plin de entuziasm, exclamă: „Și eu hiu armân!” („Și eu sunt român!”). Averchie va aduce tineri aromâni din Macedonia, pentru a fi școlarizați la București, urmând ca aceștia să se reîntoarcă în locurile natale, pentru a preda copiilor propriilor conaționali. Se declanșează, astfel, o amplă politică de implicare a statului român în Macedonia, pentru sprijinirea fraților de la sud de Dunăre, prin deschiderea de școli, ba chiar și licee, la Bitola. Exemplele lui Atanasescu și mai ales, Apostol Mărgărit, sunt concludente. Vorbim despre o implicare sentimentală, propusă și generată de personalități ale culturii românești, cu rădăcini în Balcani, însă nu trebuie să fim ipocriți: în egală măsură, statul român se implica ca un actor principal la sud de Dunăre, voind să devină un arbitru în regiune. Acest lucru se va petrece o jumătate de secol mai târziu, în anul 1913, la încheierea Păcii de la București.

Intervenția Bucureștiului va complica și mai mult lucrurile în cazanul în clocot al Macedoniei, în care se ciocneau naționalisme de tot felul. Atât de diverse, încât, în cofetăriile din Paris, salata de fructe va primi un nume cu rezonanță geopolitică: „macédoine de fruits”. Am putea spune că acțiunea Bucureștiului a fost aidoma unui deșteptător, a cărui sonerie a trezit naționalismul aromân. Putem presupune că, fără acest semnal, vlahii din Macedonia și Tesalia se îndreptau, discret și lin, către o elenizare totală. Acțiunea Bucureștiului de sprijinire a școlilor (a)românești în Balcani a clătinat, în parte, atracția aromânilor către elenism. Ideea națională, sentimentul că aparțin unei civilizații strălucite, cea romană, entuziasmul descoperirii fraților din Vlăhia de peste Dunăre i-au făcut pe unii dintre aromâni să se înhame la ideea națională. În lucrările de specialitate apărute în România este prezentat, pe larg, acest fenomen, din păcate, doar prin pana scriitorilor de origine aromână. Adevărul istoric ne îndeamnă, însă, să recunoaștem: conform surselor, maxim o cincime dintre aromâni a fost dislocată de la ideea elenismului. Curând, între aromânii naționaliști și confrății lor „grecomani” vor izbucni incidente sângeroase, la exacerbară conflictelor participând și episcopii greci, care decretău că limba vlahilor este „o limbă spurcată”, „neplăcută lui Dumnezeu”, ierarhii amenințându-i

pe cei care nu se supuneau cu afurisenia (excomunicarea din biserică). Un episod este relevant, în această privință:

„În anul 1891, episcopul grec, aflând că în biserica din Moloviște se oficiază în aromână, s-a adresat cântărețului, cerându-i să nu mai cuteze a cânta în Casa lui Dumnezeu în această <afurisită limbă>. Slujitorul Bisericii nu s-a conformat și atunci episcopul a plecat personal să îl pedepsească. Înarmat cu o zdravănă cârjă arhiericească, episcopul a intrat în biserică tocmai când cântărețul armân încerca a se înțelege cu Dumnezeu pe armânește. Preasfințitul nici nu își făcu semnul crucii - cum era să se închine într-o biserică în care răsună o limbă anatemitată?-și tot învărtind în aer păstoreasca cârjă, se așeză amenințător în fața cântărețului:

- Ce limbă este aceasta, ticălosule? strigă arhiereul.
- Armânească, despote!...
- Încetează de-a o mai cânta că este afurisită de Dumnezeu!
- Nu te cred, despote, că dacă ar fi fost afurisită cum zici tu, nu ar fi dat-o Dumnezeu la milioane de oameni! La mai multe milioane, de zece ori decât greceasca ta!

Atunci păstorul ridică voinica cârjă ca să-l lovească pe neascultător. Cântărețul făcu ce făcu și apucă bine de cârjă. Popa trage, dascălul trage și el și o scoate din mâinile popei și tot apărându-se de furiosul păstor se întâmplă că-l lovește de mai multe ori peste spate, peste cap, peste...și nu se mai știe unde. Poporul ar fi sărit să-l ajute pe Preasfințitul Alexandru întru pedepsirea îndrăznețului dar nimeni nu se mișcă din loc. Cântărețul a fost bineînțeles chemat la judecată la Bitule, a fost purtat o bucată de timp pe la toate icoanele dar s-a găsit în fine un tribunal care l-a achitat pur și simplu, pentru că lovise în legitimă apărare.”

[11]

Aceste conflicte vor escalada, iar propaganda grecească va acționa din plin, aromânii grecomani fiind cei care dădeau tonul violențelor, încurajați de bandele de antarți greci, care comiteau asasinate și obligau populația să părăsească ideea națională. Din păcate, politica statului român a fost inconsecventă, un exemplu reprezentându-l faptul că, în școlile create în Macedonia, după primii ani de funcționare, în care elevii învățau în aromână, s-a trecut la învățământul în limba română, și nu în limba vorbită acasă.

Cu toate acestea, în anul 1905, datorită presiunilor Bucureștiului, exercitate asupra autorităților otomane, sultanul emite o iradea prin care, implicit, recunoaște statutul de „millet” (popor) al aromânilor, inclusiv dreptul de avea școală și biserică în limba proprie. Acest document, negociat la sânge (Bucureștiul amenințând chiar cu ruperea relațiilor

diplomatice), va stârni furia Patriarhiei de la Constantinopol, care va da cuvânt de ordine autorităților de la Atena să intensifice acțiunile împotriva aromânilor naționaliști. Sute dintre aceștia au fost asasinați, ceea ce a dus, în anul 1906, la ruperea relațiilor diplomatice între România și Grecia.

Pe măsură ce devenea tot mai clar că turcii vor părăsi Macedonia, situația, în regiune, devenea tot mai tulbure.

„Cestiunea macedoneană, această rană a bătrânei Europe și spiritul general european este neliniștit și nervos, căci fiecare presimte că, mai curând sau mai târziu, trebuie să se petreacă lucruri neașteptate”. [12]

Macedonia va exploda în anul 1912, când va debuta primul război balcanic, în care Grecia, Bulgaria, Serbia și Muntenegru au pornit ostilitățile, pentru alungarea turcilor din Europa. Nemulțumirile survenite între beligeranți, la împărțirea moștenirii otomane vor degenera, iar Bulgaria își va ataca foștii aliați, fapt ce va determina răspunsul ferm al acestora. România va intra, de asemenea, în război, împotriva Bulgariei, ca și Turcia, iar Sofia, înconjurată, se va vedea silită să încheie pacea.

Primul război balcanic va genera conceptul de purificare etnică în Macedonia, întrucât fiecare dintre combatanți se va grăbi să-i măcelărească pe locuitorii aparținând altor etnii, pentru a pretinde, la finalul conflictului, un teritoriu cât mai vast. Au fost comise crime oribile, iar aromânii, lipsiți de ajutor imediat din partea unuia sau altuia dintre combatanți, vor fi în mijlocul măcelului. Mulți dintre ei se vor măcelări reciproc, deoarece fuseseră înrolați în armate diferite. Iată cum descria un soldat măcelurile comise:

„Se cucerește un sat. Bărbații maturi sunt executați imediat. Femeile se împart în două: pentru cele bătrâne, măcelărirea fără zăbavă, celelalte se dau la o parte pentru a servi, înainte de moarte, plăcerilor de care sunt setoși cavalerii cruciați. Și desigur, focul mistuie urmele acestor odioase crime, care amintesc vremurile când hoardele de fiare călcau în picioare averea și viața oamenilor și dădeau flăcărilor orașele însângerate de masacru. Iar povestitorul înseamnă liniștit măcelăria ce s-a făcut și scrie nevestei că se îmbracă în rufele curate ale victimelor.” [13]

La finalul luptelor, în august 1913, la București se va semna Tratatul de Pace, care partaja Macedonia, crea Albania și aproape că îi elimina pe turci din Europa. Aromânii se vedeau puși într-o poziție disperată: Macedonia fiind împărțită, locurile de iernat și cele de pășunat aparțineau unor state diferite. Prin urmare, trebuiau să treacă munții, cu pașaportul.

Slabele garanții date de către Serbia, Bulgaria și Grecia, statului român, în legătură cu școlile și bisericile aromâne din propriile entități teritoriale erau simple scrisori pe care, cu timpul, Belgradul, Sofia și Atena le-au dat uitării. Nu e mai puțin adevărat că Bucureștiul, aureolat de postura de arbitru al Balcanilor, i-a vândut pe aromâni pentru câțiva kilometri pătrați (Cadrilaterul), politica statului român față de frații de la sud de Dunăre fiind puternic condamnată de către Nicolae Iorga.

După Primul Război Mondial, finalul aventurii grecești în Asia Mică, în anul 1923 și victoria armatei naționale a lui Kemal Atatürk asupra corpului expediționar elen va duce la o imensă deplasare de populație. Aproape un milion și jumătate de greci, ai căror strămoși trăiseră, milenii de-a rândul, pe coasta Asiei Mici, au pornit în pribegie. Au ajuns în Grecia flămânzi și în zdrențe, iar statul elen i-a așezat pe moșiile foștilor bei turci care, însă, fuseseră cumpărate de către celnicii aromâni. Creșterea tensiunilor și a numărului de asasinate la adresa liderilor comunității armânești naționaliste i-a făcut pe membrii acesteia să decidă, într-un congres, la Veria, să solicite venirea în România. O delegație impresionantă de celnici aromâni s-a prezentat la București la 1 februarie 1925, cerând guvernului român loturi de pământ și de casă, credite, pentru a ușura acțiunea de colonizare.

Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Alexandru Constantinescu, a fost profund impresionat de declarația răspicată a unuia dintre bătrânii celnici, care purta urmele gloanțelor antaților greci: „Tu mâna ta stă bana noastră, i nă lia în țară, i nă aruncă în mare! („În mâna ta stă viața noastră, ori ne ia în țară, ori ne aruncă în mare!)”. [14] Debuta, în anul 1926, în mod oficial, acțiunea de strămutare a aproape 30.000 de aromâni din Macedonia. Cei mai mulți dintre aromâni au rămas, însă, pe loc. Nou-veniții au fost instalați în Cadrilater, un teritoriu arid, fără surse de apă, cu totul altfel decât peisajele familiare din Macedonia. Aromânii au fost așezați strategic, în zona de graniță, pentru a contracara acțiunile bandelor de comitații bulgari, care amenințau securitatea regiunii. Au fost împroprietăriți, iar ei au creat noi gospodării, recunoscuți fiind pentru spiritul lor întreprinzător.

Apropierea de mișcarea legionară a unora dintre liderii studenților aromâni va atârna greu asupra destinului întregii etnii. Coloniștii, în unele medii, erau considerați a fi străini și susceptibili a crea o autoritate paralelă cu cea a statului român, în Dobrogea de Sud. De precizat că aripa legionară

aromână va fi cea mai fidelă Căpitanului Corneliu Zelea Codreanu, care îi cucerise cu ideea

„românismului integral, extins din Carpați până în Pind, o poartă deschisă pentru aromânii din Balcani, amenințați de naționalismele șoviniste din zonă, cu desființarea graiului și culturii lor specifice” [15].

De asemenea, aromânii au fost cucerți și de cele două dimensiuni ale istoriei românilor, invocate de Căpitan: dimensiunea orizontală, de la Nistru până la Tisa și cea verticală, din Pind și până dincolo de Nistru.

Tragicul an 1940, care va duce la destrămarea României Mari, va însemna și cedarea Dobrogei de Sud către Bulgaria, iar aromânii, datorită prevederilor privind schimbul de populație, stipulate de Tratatul de la Craiova, vor porni într-o nouă pribegie, în Dobrogea de Nord ori în județele din sudul României. În toată această perioadă, aromânii colonizați s-au considerat a fi români, ramura cea mai sudică a românității (și romanității orientale), care vorbesc un dialect al limbii române. Loialitatea acestora față de statul român nu putea fi pusă la îndoială. Primul moment în care au apărut disfuncțiuni a fost anul 1941, atunci când o serie de coloniști aromâni i-au solicitat mareșalului Antonescu permisiunea de a se întoarce în Grecia, ba chiar au sugerat ajutorul Italiei pentru frații de limbă romanică din Balcani.

Aromânii din România se considerau români, deopotrivă cum armânii din Grecia se considerau eleni. Statul român a încurajat această politică, chiar dacă, în timpul perioadei comuniste, din dorința de a nu atinge subiecte sensibile, Bucureștiul s-a dezinteresat total de soarta romanității din Balcani. Există, totuși, o diferență, între cele două abordări: Constituția Republicii Elene nu recunoaște existența minorităților, vlahii fiind considerați a fi „eleni latinofoni”.

Conform normelor Academiei Române, aromâna era un dialect, unul dintre cele patru dialecte ale limbii române, alături de daco-română, megleno-română și istro-română, ultima, pe cale de dispariție.

O breșă extrem de importantă în această teorie va fi făcută de Vasile Barba, aromân din România, care va pleca din țară și va edita, la Freiburg, revista *Zborlu a nostru* (*Cuvântul nostru*). Barba, inițial adept al teoriei conform căreia aromânii sunt parte a poporului român, iar aromâna e un dialect, se va distanța de această poziție, militând pentru recunoașterea poporului aromân și a limbii aromâne, diferită de cea română, asemănările fiind datorate influențelor pe care limba latină le-a avut asupra

amândurora. Această poziție va fi îmbrățișată, cu timpul, de mai mulți istorici, cercetători și activiști civici, mai ales după căderea Cortinei de Fier. Deschiderea granițelor Albaniei, care fusese, în timpul regimului comunist, o țară hiper-izolată, a creat o surpriză de proporții: din Albania se răspândeau, în întreaga Peninsulă Balcanică, o sumedenie de tineri aromâni, care vorbeau o limbă nealterată de modernism. Astfel, temerea că neamul armânesc este pe cale de dispariție a fost înlocuită cu entuziasma zicală „Armânlu nu chiari!”

În acest nou context, sporește interesul pentru studiile aromâne, sunt reeditate vechi scrieri, care au darul de a realimenta conflicte latente, iar statele balcanice își redescoperă apetitul pentru problematica aromână. Dar știința este surclasată, ca de fiecare dată, de politică, iar nesfârșitele discuții despre originea și destinul aromânilor angajează cu patos națiunile balcanice. Se constată, totuși, schimbări majore în retorica naționalismelor de tot felul. Să le analizăm pe rând.

În Grecia, poziția autorităților de la Atena, sprijinită intens de mediul academic, este aceeași: vlahii sunt eleni latinofoni, ei fac parte din națiunea grecească, iar ideea că ar constitui un popor și o limbă distincte este opera agenților de propagandă ai Bucureștiului. Această poziție este sprijinită constant de către Atena. Cel mai vehement promotor al acestor idei este Achille Lazarou. În numeroase lucrări, acesta neagă vehement înrudirea dintre români și aromâni, una dintre cele mai cunoscute analize a istoriei și limbii armânilor fiind *L'Aroumain et ses rapports avec le grec*. [16] De precizat că cei mai vehemenți contestatari ai unei identități armânești sunt tocmai aromânii integrați total în societatea elenă. Inutil de precizat că această idee, a elenilor latinizați nu rezistă, dintr-un motiv extrem de simplu: stăpânirea romană nu a putut latiniza regiunile grecești, deoarece cultura elenă era una înfloritoare. Ca dovadă, imperiul de răsărit s-a grecizat, cu timpul. Vor fi fost cazuri izolate, dar noi vorbim despre sute de mii de armâni, răspândiți în întreaga Peninsulă Balcanică.

„Cazul Sotiros Bleța”, arhitect din Veria, este exemplificator pentru schimbarea de atitudine a politicii grecești în materie de minorități (să le spunem astfel, deși, așa cum am precizat, Constituția Greciei nu recunoaște existența minorităților, până și puținii turci existenți în țară fiind, evident, greci islamizați). Bleța a răspândit, în anul 1995, la un festival de tradiții aromâne, materiale ale EBLUL (European Bureau for Lessed-Used Languages) despre limbile minoritare din Grecia. Șase ani mai târziu, la

solicitarea deputatului Evgenios Haitidis, Bleța a fost acuzat că a diseminat informații false, fapt condamnat de Codul Penal grecesc. Bleța a fost condamnat, în primă instanță, la 15 luni de închisoare, cu suspendare vreme de trei ani, precum și la plata unei amenzi de 500.000 de drahme. Cazul a stârnit un uriaș scandal nu numai în Grecia, cât în întreaga Europă, mai ales la Bruxelles, iar o altă instanță l-a găsit nevinovat pe Bleța.

A fost un moment de cotitură, de atunci, statul elen începând să recunoască aportul vlahilor la istoria și cultura greacă. Totuși, aromânii sunt considerați, în continuare, eleni latinizați. Important este faptul că o parte a presei grecești s-a delimitat de naționalismul agresiv și a început să privească cu alți ochi problematică aromână. Vlahii au fost acuzați, în perioada contemporană, de trădare, în mai multe rânduri: crearea Republicii din Pind (1918), a Principatului Pindului (1941) ori presupusul colaboraționism armânesc cu armata italiană, în timpul invaziei în Grecia.

În Macedonia de Nord, fostă republică federală iugoslavă, aromânii sunt recunoscuți ca minoritate națională, alături de masiva comunitate albaneză și populația romă. Unul dintre eroii naționali ai Macedoniei, totodată erou național al aromânilor este legendarul Pitu Guli (Pitu Vlahul), cel care a condus Răscoala de Ilinden (Sf. Ilie) și a constituit Republica de la Crușova (1903). Deși nu există documente oficiale, îndrăznim să suspectăm o intervenție a statului român în recunoașterea minorității aromâne din Macedonia de Nord. Bucureștiul a recunoscut, la rândul său, o enigmatică comunitate a slavilor macedoneni din România, care are reprezentant în parlament, deși numărul membrilor acestei etnii nu este clar precizat, iar unul dintre lideri a pendulat de la comunitatea macedoneano-slavă la cea a bulgarilor din România. Nu e mai puțin adevărat faptul că acordarea statutului de minoritate, aromânilor din Macedonia de Nord, care reprezentau, la recensământul din 2002, 0,48% din populația țării, s-a vrut a fi și o măsură de temperare a atitudinii centrifuge a albanezilor din această fostă republică iugoslavă.

În Albania, aromânii au fost recunoscuți ca minoritate în anul 2017. Succesul se datorează, în parte, acțiunilor statului român, care încearcă să recupereze deceniile de absență în politica balcanică. Pe de altă parte, Tirana a fost nevoită să ia măsuri și la capitolul protecția minorităților, în efortul său de a se integra instituțiilor europene. Totuși, Bucureștiul nu a reușit să convingă autoritățile albaneze să folosească cuvântul „român”; mai mult, Tirana vorbește, în documentele oficiale, despre minoritatea

aromână/vlahă, poziționându-se la mijlocul disputei reînnodate dintre Grecia și România. Astfel, Albania devine terenul de luptă între politicile Atenei și Bucureștiului, care se întrec în a acorda cetățenie aromânilor, din dorința de a controla politic această minoritate. Grecia a plusat, oferind și pensii, în timp ce România insistă pe sprijinul cultural și în domeniul educației, materializat prin instituirea de burse de studiu pentru tinerii aromâni din Albania.

În ceea ce privește Serbia și Bulgaria, putem afirma că acestea au încheiat definitiv problematica aromână, Belgradul, în special, ducând o politică feroce de deznaționalizare a aromânilor, deși aceștia au format primul val al burgheziei Regatului Serbiei.

Reîntorcându-ne la România, societatea armânească s-a divizat, în rândul acesteia apărând o ramură vocală, care a început să precizeze, la întâlnirile sale, că aromânii sunt un popor distinct de cel român, că acest popor vorbește o limbă aparte, nu un dialect al limbii române. Dacă aceste opinii păreau a fi o simplă furtună într-un pahar cu apă, ceea ce avea să inflameze spiritele în cadrul relativ sudatei comunități armânești a fost solicitarea ca aromânii din România să primească statutul de minoritate națională. Cum spuneam, totul a plecat de la Vasile Barba, s-a cristalizat în rândul emigrației armânești, apoi a început să aibă discipoli și în mediile aromâne din țară. Îi amintim, aici, deopotrivă, pe Iancu Perifan, Kira Mantsu, Nicolas Trifon etc. Aceștia contestă tezele tradiționaliste, care asigură aromânilor o parte din moștenirea românismului. Opiniile lor au intrat în coliziune cu cele exprimate de Societatea de Cultură Macedo-Română, condusă de Ion Caramitru, care merge pe linia tradiționalistă, cele două tabere acuzându-se reciproc de trădarea interesului național armânesc. Dacă cei din SCMR aduc ca argument studiile reputatei Matilda Caragiu Marioțeanu, membru al Academiei Române, astăzi dispărută, cealaltă tabără vorbește despre faptul că poziția exprimată de către ilustrul cercetător era una impusă de situație și că, într-un interviu, aceasta reunoaște existența poporului aromân și a limbii aromâne.

În anul 1991, aromânul Tiberiu Cunia publica, la editura „Cartea aromână”, o gramatică a limbii armânești, deoarece anumite sunete nu se regăseau în alfabetul latin. Apar, astfel, litere duble (*sh, ts, lj, dh, th*). Cunia elimină diacriticele, considerate neconforme cu limba aromână, păstrând doar tilda de pe *a*. Acțiunea lui Cunia a fost mânată, mai degrabă, de pragmatism, însă, doi ani mai târziu, la Bitola, în Macedonia de Nord, are

loc un simpozion ce avea ca scop standardizarea limbii aromâne. Matilda Caragiu nu este de acord cu această standardizare, creând, în anul 1997, propriul sistem de scriere.

Unul dintre activiștii aromâni în vogă este scriitorul Nicolas Trifon, stabilit la Paris, care militează pentru recunoașterea statutului de minoritate pentru aromânii din România. Acesta, mai ales în cartea sa *Aromânii pretutindeni, nicăieri*, un excelent eseu istoric, procedează la o trecere critică în revistă a tuturor momentelor importante din istoria aromânilor. Trifon face apel, în demersul său, la operele consacraților Gustav Weigand ori Max Demeter Peyfuss.

Evident, într-o lucrare științifică, trebuie să existe și opinia autorului acestor rânduri. Ei bine, dacă putem vorbi despre o limbă străromână (protoromână), care a evoluat, datorită caracteristicilor și vitregiilor vremurilor, în dialecte ori limbi diferite (aromâna, influențată masiv de greacă, româna, influențată și mai mult de slavă), în ceea ce privește popoarele, aici e mai simplu: un mileniu și patru secole de mare slavă au oferit caracteristici și particularități fiecărei entități (la nord și la sud de Dunăre). Neexistând o *spread zone* (zonă de expansiune lingvistică), Balcanii întrerupând această linie, evident că legăturile s-au rupt.

În fine, constatăm că e o adevărată provocare a vorbi despre o națiune aromână. O națiune este, în măsuri diferite, o construcție naturală, dar și artificială. Observând, la doi pași de noi, cum se creează o națiune (națiunea ucraineană), e interesant să vedem care sunt miturile fondatoare ale unei potențiale națiuni aromâne. Desigur că ipotezele fanteziste sunt repede însușite de către marele public, totuși, îndrăznim a spune că e la fel de aberant a afirma că aromânii sunt urmașii lui Alexandru cel Mare, așa cum susține Branislav Stefanovski, pe cât am spune că Dacia era o construcție unitară, cu hotare bine definite, un stat centralizat.

De ce nu au creat aromânii un stat? Pentru că istoria le-a stat împotrivă. Pentru că locuiau într-un areal prea mare și nu au putut concentra, într-un anume timp, într-un anume loc, o energie, în acest sens. Pentru că s-au înrolat naționalismelor vecine. Sau pentru că, pur și simplu, au fost pragmatici și și-au văzut de ale lor. „Cameleoni”, cum susține Nicolas Trifon, în lucrarea sa, afirmând că aromânii, cu grecii sunt greci, cu albanezii, albanezi, cu bulgarii, bulgari. Astfel au trecut prin istorie.

Reîntorcându-ne la chestiunea obținerii statutului de minoritate în România, considerăm că acest deziderat va fi foarte greu de obținut, pentru

că, făcând acest gest, statul român va semna eșecul politicii sale de 150 de ani în Balcani. Credem, însă, că autoritățile ar trebui să ofere, pentru aromânii din România, în primul rând, fonduri generoase, în scopul prezervării limbii și tradițiilor acestei părți a latinității orientale.

La 27 noiembrie 2020, Ministerul Educației și Cercetării din România a încheiat un protocol cu Asociația „Livadzili di Paicu”, care prevedea „introducerea studiului patrimoniului cultural al aromânilor, care cuprinde o bogată literatură folclorică și o remarcabilă literatură cultă” [17], scopul protocolului fiind „promovarea cursurilor opționale de cultură și civilizație aromână în școlile din România” [18]. Era invocată recomandarea 1333/1997 emisă de Consiliul Europei, care privește conservarea limbii aromâne. La semnarea protocolului au fost prezenți, din partea aromânilor, Lala Tașcu, jurnalist la Radio România Internațional (președintele asociației), regizorul Toma Enache, etc.

Reacția Academiei Române nu a întârziat să apară, forul științific precizând că nu există o limbă aromână, ci un dialect și că „statul român nu poate să fie părtaș la astfel de invenții neștiințifice care acreditează existența în România a etniei aromâne și a limbii aromâne” [19]. Academia consideră că toate demersurile care îi privesc pe aromâni, megleno-români, istro-români trebuie făcute după consultarea Ministerului Afacerilor Externe și Academiei Române, precizându-se că acțiunile asociațiilor armânești „pot crea pe termen mediu și lung premisele unor consecințe nefaste” [20].

Totuși, aromânii din Grecia, Macedonia de Nord sau Albania nu se consideră români, deși unii dintre aceștia nu neagă afinitățile de limbă și tradiții. Ei reprezintă majoritatea covârșitoare a populației armânești. Pe ei în ce categorie îi încadrăm? Cum îi convingem că sunt...români?

Există, e drept, o deosebire majoră între aromânii care trăiesc la sud de Dunăre, mai ales în statele menționate mai sus și cei din România: cei din urmă sunt colonizați, în vreme ce toți ceilalți sunt ACASĂ. Prin urmare, statele balcanice în care aromânii sunt reprezentativi din punct de vedere numeric au o obligație morală și nu numai de a le acorda statut de minoritate națională (am explicat, în articol, că acest statut a fost obținut în Macedonia de Nord și Albania, în timp ce Grecia se cramponează de inexistența minorităților pe teritoriul său).

Credem că o analiză mai puțin încrâncenată a situației ar putea să ducă la o rezolvare a doleanțelor asociațiilor armânești din România.

Pentru că, în opinia subsemnatului, poate mai important decât statutul de minoritate este păstrarea acestui tezaur al culturii aromâne. Știm, „armânlu nu chiari”, dar trebuie ajutat să-și conserve limba și tradițiile, înainte ca existența sa să fie pusă sub semnul întrebării.

NOTE:

- [1]. Nicolas Trifon, *Aromânii pretutindeni, nicăieri Armânjlji iutsido iuova*, Editura Cartier, Chișinău, 2012, p. 81.
- [2]. Cicerone Poghir, *Romanizarea lingvistică și culturală în Balcani. Supraviețuiri și evoluție*, în: *Aromânii istorie, limbă, destin*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2012, p. 13.
- [3]. Nicolas Trifon, *op. cit.*, p. 82.
- [4]. *Ibidem*, p. 90.
- [5]. *Ibidem*, p. 159.
- [6]. Constantin Papanace, *Originea și conștiința națională a aromânilor*, Proiect Avdhela, Biblioteca Culturoo Aromâne, www.Proiectavdhela.ro, p. 7.
- [7]. <https://techirghiol.com/capitanatele-si-armatolii>, consultat la 12.01.2021.
- [8]. Neagu Djuvara, *Diaspora aromână în secolele XVIII și XIX*, în: *Aromânii istorie, limbă, destin*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2012, p. 101.
- [9]. Ion Arginteanu, *Istoria românilor macedoneni*, Tipografia „L'Independance roumaine”, București, 1904, p. 247.
- [10]. Mai multe date despre prima etapă a redeșteptării naționale, în: Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească. Evoluția ei de la origini până la Pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*, Editura Enciclopedică, București, 1994.
- [11]. Ioan Nenițescu, *De la românii din Turcia Europeană*, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1895, pp. 210-211.
- [12]. Teohari Antonescu, *O problemă politică, Cestiunea macedoneană*, Tipografia Națională, Iași, 1903, p. 5.
- [13]. Nicolae Iorga, *Acțiunea militară a României În Bulgaria cu ostașii noștri*, Editura Societății Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1913, p. 39.
- [14]. Ion Dobrogeanu, *Statul nostru și politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în: *România de la Mare*, nr. 3-4, Constanța, An II, 1994, p. 25.
- [15]. Constantin Papanace, *Mișcarea Legionară și macedo-românii*, Editura Elisavaros, București, 1999, p. 14.
- [16]. Achille G. Lazarou, *L'Aroumain et ses rapports avec le grec*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1986.
- [17]. <https://aedereAR/2020/d1cad.ro/mediaAR/pctV203-pctVedereAR-LimbaAromana.pdf>, accesat la 10.01.2021.
- [18]. *Ibidem*.

[19]. *Ibidem*.

[20]. *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE:

- Antonescu, Teohari, *O problemă politică, Cestiunea macedoneană*, Tipografia Națională, Iași, 1903.
- Arginteanu, Ion, *Istoria românilor macedoneni*, Tipografia „L’Independance roumaine”, București, 1904.
- Djuvara, Neagu, *Diaspora aromână în secolele XVIII și XIX*, în: *Aromânii istorie, limbă, destin*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2012.
- Dobrogeanu, Ion, *Statul nostru și politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în: *România de la Mare*, nr. 3-4, Constanța, An II, 1994.
- Iorga, Nicolae, *Acțiunea militară a României În Bulgaria cu ostașii noștri*, Editura Societății Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1913.
- Lazarou, Achille G., *L’Aroumain et ses rapports avec le grec*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1986.
- Nenițescu, Ioan, *De la românii din Turcia Europeană*, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1895.
- Papanace, Constantin, *Originea și conștiința națională a aromânilor*, Proiect Avdhela, Biblioteca Culturoo Aromâne, [www. Proiectavdhela.ro](http://www.Proiectavdhela.ro).
- Papanace, Constantin, *Mișcarea Legionară și macedo-românii*, Editura Elisavaros, București, 1999.
- Peyfuss, Max Demeter, *Chestiunea aromânească. Evoluția ei de la origini până la Pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*, Editura Enciclopedică, București, 1994.
- Poghirc, Cicerone, *Romanizarea lingvistică și culturală în Balcani. Supraviețuiri și evoluție*, în: *Aromânii istorie, limbă, destin*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2012.
- Trifon, Nicolas, *Aromânii pretutindeni, nicăieri Armânlji iutsido iuva*, Editura Cartier, Chișinău, 2012.

SITEOGRAFIE:

- <https://techirghiol.com/capitanatele-si-armatolii>, accesat la 12.01.2021.
- <https://aedereAR/2020/d1cad.ro/mediaAR/pctV203-pctVedereAR-LimbaAromana.pdf>, accesat la 10.01.2021.

THE AROMANIANS - IN SEARCH OF THEIR IDENTITY

Abstract: The Aromanians have a fascinating and interesting history, being representatives of the Romanized Easterners to the South of the Danube, the only ethnicity that failed to create its own state. They went through history being everywhere and nowhere, enriching the cultural treasury of Greece, Serbia, Albania, Northern Macedonia and Bulgaria. Considered, for a long time, by Bucharest, part of the Romanian people, while Athens were asserting that they are Latinized Greeks, the Aromanians begin to assert their identity and obtain the status of national minority in the Balkan states. Some Aromanians from Romania claim the same statute, a fact that raised controversy, because it could mark the failure of Bucharest's 150-year policy in the Balkans.

Keywords: *Aromanians, Balkans, national minority, settlement.*